نگاه

روز جهانی زبان مادری

روز ۲۱فوریه از طرف یونسکو به‌عنوان روز جهانی زبان مادری نامگذاری شده است. نامگذاری این روز در کنفرانس عمومی یونسکو در سال۱۹۹۹ به‌منظور کمک به تنوع زبانی و فرهنگی انجام شده است. مجمع عمومی سازمان‌ملل‌متحد نیز به دلیل اهمیت زیاد آن، سال۲۰۰۸ را سال جهانی زبان‌ها اعلام کرد.

دلیل نامگذاری روز جهانی زبان مادری از زمانی آغاز شد که در سال۱۹۵۲ دانشجویان دانشگاه‌های مختلف شهر داکا، پایتخت امروزی کشور بنگلادش که در آن زمان پاکستان‌شرقی نامیده می‌شد و هنوز مستقل نشده بود، با تلاش برای ملی‌کردن زبان‌بنگالی به‌عنوان دومین زبان پاکستان (در کنار زبان اردو) تظاهرات مسالمت‌آمیزی در این شهر به‌راه انداختند. به‌دنبال این حرکت دانشجویان، پلیس به آنها تیراندازی کرد و عده‌ای از آنها را کشت. بعد از استقلال بنگلادش از پاکستان و به درخواست این کشور، برای اولین‌بار سازمان یونسکو در ۱۷نوامبر سال۱۹۹۹ روز ۲۱نوامبر (برابر با دوم و گاهی اول‌اسفند) را روز جهانی زبان مادری نامید و از سال۲۰۰۰ این روز در بیشتر کشورها گرامی داشته می‌شود و برنامه‌هایی در ارتباط با این روز برگزار می‌شود. لیرینا بوکوا، دبیرکل یونسکو، در پیامی که به مناسبت روز زبان مادری امسال منتشر کرد، نوشت: «سال۲۰۱۵، پانزدهمین سالگرد روز جهانی زبان‌مادری است. امسال همچنین نقطه عطفی برای جامعه جهانی است؛ زیرا آخرین فرصت تحقق اهداف توسعه هزاره پیش‌رو است. تمرکز دستورکار سال۲۰۱۵ باید بر اولویت‌بخشی به آموزش باکیفیت برای همگان باشد که شامل گسترش دسترسی همگانی به آموزش، کاهش اختلاس‌ها در برخورداری برابر و جامع و ترویج آموزش‌وپرورش برای شهروندی جهانی و توسعه پایدار است.» بوکوا افزود: «آموزش‌وپرورش به زبان مادری که موجب تسهیل یادگیری و تقویت مهارت‌های خواندن، نوشتن و ریاضی‌می‌شود بخشی ضروری، دائمی و لاینفک برای رسیدن به این هدف است. برای بیشتر این اهداف، تمرکز واضح بر آموزش روش‌تدریس، تجدیدنظر در برنامه‌ریزی‌های آکادمیک و فراهم‌کردن فضاهای مناسب یادگیری ضروری است.» او در ادامه افزود: «یونسکو برای پیشبرد این اهداف در سطح جهانی تلاش می‌کند. در آمریکای‌لاتین، یونسکو با کمک صندوق کودکان سازمان‌ملل‌متحد از طریق راهبردهای خنده‌فرنگی دوزبانه، آموزش‌وپرورش فراگیر را تشویق‌وترویج می‌کند تا هردو طیف، فرهنگ بومی و غیربومی را تحت‌پوشش قرار دهد.» به نقطه‌نظر یونسکو برای آموزش‌وپرورش در آسیا و اقیانوسیه کلاس در بانکوک تایلند مستقر است درحال تلاش برای جاافتادن‌و گسترش درک آموزش‌وپرورش چندزبانه مبتنی‌بر زبان مادری در منطقه و دنیاست. تحصیل زبان مادری علاوه بر غنای نیروی ارتقادهنده کیفیت آموزش است. ضرورتی ایجاب‌می‌کند برای تقویت چندزبانگی و احترام به زبان و فرهنگی در جوامعی است که به‌سرعت درحال تغییر هستند.»

دبیرکل یونسکو در پایان پیام خود گفته است: «از سال ۲۰۰۰ تاکنون پیشرفت‌های چشمگیری در مسیر رسیدن به اهداف «آموزش‌وپرورش برای همگان» به دست آمده است. امروز، ما برای به سرانجام‌رساندن کارهای ناتمام و رویدادن به راه‌حل‌های جدید، باید نگاهی روبه‌جلو داشته باشیم. روزجهانی زبان مادری لحظه‌ای است که همه ما باید برای تمامی اهداف آموزشی، از بالادرن کیفیت یادگیری تا دسترسی همگانی به آموزش، پرچم «اهمیت زبان مادری» را بالای سر ببریم. تمرکز دختران و پسران، همه زنان و مردان باید ابزار لازم برای مشارکت کامل در زندگی جوامع خود را در اختیار داشته باشند. این حق انسانی بشری است و نیروی پیش‌برنده توسعه پایدار است.»

اصغر زارع کهنمویی

«وقتی ما زبان مادری را از انسان‌ها دریغ می‌کنیم، بر وفق همه نظام‌های ارزش‌گذاری، مرتکب خطا می‌شویم»؛ این نخستین جمله مصطفی ملکیان، فیلسوف اخلاق و پژوهشگر برجسته علوم انسانی است. تبیین حق زبان مادری در چهار نظام ارزش‌گذاری حقوقی، اخلاقی، زیبایی‌شناختی و مصلحت‌اندیشانه از نظر ملکیان اهمیت بسیار دارد. چه او از معدود اندیشمندانی است که این چهار حوزه را خوب می‌شناسد و آنقدر محرم است که سخن بیراه نگوید. او با دلایل دقیق دو هر چهار نظام ارزش‌گذارانه ثابت می‌کند، محروم‌کردن انسان‌ها از کاربرد زبان مادری، کاری ناباجاست. پاسخ او به آخرین پرسش، می‌تواند به‌عنوان نتیجه این بخش از گفت‌وگوی طولانی ما با ملکیان باشد: «با محرومیت انسان‌ها از آموزش زبان مادری، من معتقد هستم نه فقط یک ملت و یک گروه را از بین می‌بریم و نه فقط یک نسل را نابود می‌کنیم، فراتر از آن، انسانیت را از بین می‌بریم»

**انسان محروم از زبان مادری چگونه انسانی است؟ این را مصطفی ملکیان در تحلیل رنج‌های چنین انسانی اینطور پاسخ می‌دهد: «باید با صراحت گفت: زبان مادری من، چهارنگری ما شکل می‌دهد و اگر زبان، چهارنگری ما تشکیل می‌دهد کسی که زبان مادری مرا از من می‌گیرد، درواقع چهارنگری مرا از من گرفته است؛ یعنی مرا در یک ماده خامی به نام جهان سرگردان کرده است. من دیگر آن